

УДК 373.5.091.3-029:9:929 Фасоля

Методика літератури, натхнена ОЗОН-ом

До 60-річчя від дня народження Анатолія Фасолі

Ольга Куцевол,

доктор педагогічних наук,

професор Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

У статті окреслено основні віхи наукового становлення вченого-методиста Анатолія Миколайовича Фасолі, розкрито теоретико-методичні засади напрацьованої ним концепції особистісно зорієнтованого навчання української літератури в середній школі.

Ключові слова: історія методики навчання української літератури, особистісно зорієнтоване навчання, особистісно зорієнтований урок, суб'єктність учня-читача, Анатолій Фасоля.

У сучасній методиці навчання української літератури останні два десятиліття спостерігається особливо активний розвиток. Він двохвекторний: методисти-науковці теоретично обґрунтовують нові концептуальні засади викладання предмета в динамічних умовах розбудови національної школи; учителі-новатори експериментують, комбінують, удосконалюють, винаходять авторські методи, прийоми, види навчальної взаємодії на уроках літератури. Проте варто визнати, що інколи ці спрямування не перетинаються, бо теоретики частенько відірвані від шкільних реалій, а ентузіасти-практики не завжди здатні підвестись до рівня наукових узагальнень. Щасливий той учений, який зумів поєднати у своїх дослідженнях обидва напрямки, зміг розробити нову концепцію методики, що виросла з насущних потреб школи.

Таким науковцем є, на нашу думку, Анатолій Фасоля – автор концепції особистісно зорієнтованого навчання української літератури в середній школі, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України. Ідеї ОЗОН (промовиста абревіатура із заголовних літер словосполучення – **О**собистісно **З**орієнтоване **Н**авчання!) уже понад десятиліття об'єднують учителів багатьох шкіл України.

Ретроспективно оглядаючи педагогічний шлях Анатолія Миколайовича, можемо сказати, що його

прихід до авторської методики цілком закономірний. Мати – Марія Миколаївна Ярова – учитель молодших класів. У рідному Голубечому Крижопільського р-ну на Вінниччині її з вдячністю згадує й до сьогодні шанує не одне покоління односельців. Працював у школі й батько, Микола Еммануїлович. У родині любили книгу, пісню, дотепне слово. Анатолій Миколайович вважає, що йому пощастило: «Бути сином Миколи Фасолі, сином Марії Миколаївни – це й гордо (гонорово!), і відповідально. Учився і вчуся в них любові до людей, до життя, твердості й незламності духу, оптимістичного (попри все!) погляду на світ, відповідальності за свою справу. У бабусі вчився любити «просто так», за те, що ти є...».

Очевидно, саме завдячуючи спадковості, рано долучився до читання. Одна з найперших книг, яка вразила й запам'яталась (а може, у чомусь і визначила подальші літературні захоплення) – давньогрецькі міфи та легенди. Уже в підлітковому віці зрозумів: книги дають розраду. Коли на душі сумно, важко, гірко, прикро, візьмеш до рук книжку – і через якийсь час із подивом помічаєш, як відновлюєшся, оживаєш.

Ще одним щасливим фактом свого життя А. Фасоля вважає зустрічі з гарними, високоінтелектуальними людьми. Це насамперед перша вчителька – Анастасія Хомівна Думанська, згодом учителька української мови і літератури Крижопільської ЗОШ № 2 Ростислава Дем'янівна Блажей. Їй Анатолій Миколайович завдячує вибором професії. А ще директорів школи Григорію Костьовичу Блажею та вчителю історії Веніаміну Костянтиновичу Оліфіренку.

Визначальний вплив на формування фахових та педагогічних інтересів майбутнього вчителя-словесника мало навчання у Вінницькому державному педагогічному інституті. Тут у часи його студентства (1971-1975 рр.) працювала ціла плеяда відданих науці й залюблених у педагогічну справу викладачів, майстрів, кожен з яких водночас вражав чимось неповторним. Професори Василь Митрофанович Борщевський – енциклопедичністю знань і феноменальністю пам'яті, Петро Семенович Дудик – інтелектуальністю в манерах та спілкуванні зі студентами. Доценти Зіновій Мануїлович Грузман – доброзичливістю в сприйнятті людей і легкою іронією в погляді

на світ та самого себе; Болеслав Адамович Буяльський – чарівним володінням слова (враження від його виразного читання живуть у пам'яті, ніби це вчора було). Професор Ангеліна Петрівна Коржупова, доценти Анатолій Гурійович Кващук, Михайло Михайлович Потупейко та багато інших... А. Фасоля, який уже й сам має чимало учнів, якось сказав про своїх Учителів: «Кожного хочеться згадати й кожному вклонитися, бо вчили не лише предмету, а й жити, любити світ і людей, бути вимогливим до себе й поблажливим до інших». А ще наш ювіляр вважає, що йому пощастило на однокурсників, більшість з яких були об'єднані любов'ю до літератури.

У світ поетичного слова здібного юнака благословив поет Анатолій Агафонович Бортняк, рекомендувавши до друку його перші вірші. Володіти усним словом навчав Євген Юхимович Київський – редактор Вінницького обласного радіо, де підпрацьовував студент-філолог.

Після закінчення педінституту почався шкільний марафон А. Фасоли довжиною у 20 років: Брацлавська СЗШ № 1 на Вінниччині, СЗШ № 11 у Вінниці, Гірська СЗШ на Київщині. Анатолій Миколайович зізнається, що до вчительського столу став сповнений сил, енергії й... амбітних планів «змінити світ». Щедро ділився знаннями з учнями, жорстко вимагав відповідного результату. За декілька років учительської праці побачив: учні знали предмет і... не любили літературу. Треба було щось змінювати. Почав зацікавлювати різноманітним фактажем – слухали із задоволенням. Упроваджував у шкільну практику проведення літературних вечорниць, фольклорних свят, інсценізацій художніх творів – це приваблювало дітей до уроків літератури та позакласної роботи. Завзятий експериментатор з радістю констатував: покращилося ставлення до предмета. Водночас побачив, що... знизився рівень учнівських знань. Період романтичного дон-кіхотства завершувався: Анатолій Миколайович розумів, що потрібні кардинальні, а не декоративні зміни. Думав, шукав і почав мудрішати – змінювати себе: бачення ролі предмета й педагога.

Так за кілька років важкого труда, пошуків і знахідок учитель А. Фасоля визрів до переконання: література повинна допомогти учневі зрозуміти себе, світ і себе-у-світі. Словесник має сприяти розкриттю потенційних можливостей своїх вихованців, спонукати їх до випробування в різних ролях, аби, зрештою, вони знайшли своє місце, зробили вибір і самореалізувались.

У правильності обраного вектора ствердився після знайомства з книгами Є. Ільїна й штудіювання праць українських учених-методистів О. Бандури, Т. і Ф. Бугайків, Н. Волошиної, Є. Пасічника, Б. Степанишина та ін. Відчув дієвість цієї ідеї – вивчення літератури не як самоціль, а як засіб пізнання людини – на зміні атмосфери на уроках: вона стала більш довірливою, теплою, учні почали з охотою читати програмові твори, щоб подискутувати над порушеними в них проблемами. Незнання школярами якогось конкретного історико-теоретико-літературного фактажу (причини ж бо, як буває в житті, найрізноманітніші) не впливало так гостро на їхнє ставлення до предмета.

Поступово накопичувався досвід – хотілося ділитися ним, бачив, що колеги з інших шкіл повторюють ті ж помилки. І прагнулось нових здобутків, знову й знову переживати ні з чим незрівнянне задоволення, коли учні

виходили з уроку з осяяними очима, коли відчував: щось зрушилось у їхніх душах, судженнях... І це «щось» відбулось завдяки осмисленню літературного твору й тобі...

З часом Анатолій Миколайович дійшов думки про необхідність узагальнення своїх емпіричних знахідок і дослідження теоретичних засад проблеми, що виводило його на нову орбіту – у 1995 р. став співробітником Інституту педагогіки НАПН України, хоча з роботою в школі ще кілька літ не міг «розпрощатися»: був, так би мовити, «граючим тренером» – практикуючим науковцем. Крок за кроком опановував мудрість научіння й виховання літературою, почав роботу над кандидатською дисертацією «Формування духовного світу особистості в процесі вивчення української літератури (9–11 класи)» під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України Ніли Йосипівни Волошиної.

Добрий науковий гарт молодий дослідник отримав під час навчання в Педагогічному інституті Українського Вільного Університету в Мюнхені (1994–1996 рр.), де підготував і захистив магістерську роботу про творчість Уласа Самчука. Особливо запам'ятались лекції та спілкування з його викладачами: Дмитром Штогрином, Лесею Кисілевською-Ткач, Мирославою Вербовою-Онух, Володимиром Косиком, Ярославом Розумним, вибудовані як запрошення до спільних розмислів й оцінок письменницьких персоналій, фактів і подій історичного та літературного процесу.

Анатолій Миколайович розповідає, що робота у фондах бібліотеки цього закладу дала унікальну можливість ознайомитися з письменством української діаспори, прочитати твори, замовчувані довгі роки в материковій Україні, опрацювати значний масив літературно-критичних та архівних матеріалів, досі не відомих широкому колу дослідників. З Німеччини аспірант А. Фасоля привіз цілу валізу книжок, які використав при написанні посібника «Великий учитель свого народу: Вивчення творчості Уласа Самчука в середній школі. 7–8 кл., 10–11 кл.» (2000), а також у роботі над дисертаційною темою.

У 2000 р. дисертація була успішно захищена в спеціалізованій ученій раді при Інституті педагогіки НАПН України, і А. Фасоли було присвоєно науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська література). Та цей фініш був лише стартом нового дослідження, що стало темою докторської дисертації науковця – «Теоретико-методичні засади особистісно зорієнтованого навчання української літератури в основній школі». Анатолій Миколайович вважає свій прихід до особистісно зорієнтованого навчання закономірним і логічним. Теми, які опрацьовував до цього, стали сходинками до цілісного бачення проблеми формування учня-читача на засадах ОЗОН-у.

Уже перші кроки з реалізації методологічної ідеї та загальнодидактичної моделі її втілення засвідчили наявність численних проблем, зокрема: де взяти час на забезпечення особистісного підходу, формування суб'єктності учня-читача? наскільки життєздатною є ця ідея в реаліях сьогодення? і взагалі, «воно комусь потрібно?», якщо шкільна програма з української літератури так і залишається предметоцентричною й інспектуючі органи запитують учителя не про особистісний розвиток вихованця, а про конкретні знання та вміння (здебільшого предметні на рівні репродукції)?

А. Фасоля невтомно шукав відповіді на ці та інші запитання й твердо вірив: за ОЗОН-ом майбутнє! Першими у 2004 р. долучились до апробації напрацьованої ним концепції вчителі Бориспільщини, згодом до них приєдналися ентузіасти з Білої Церкви, Вінниччини, Чернігівщини, Дніпропетровщини, Києва, Одеси, Новограда-Волинського, інших регіонів, міст і сіл України. Це був справжній педагогічний пошук, що вияскравив ще одну вкрай гостру проблему: готовність учителя до інноваційної діяльності, власне, до методичної творчості. Готовність фахову (знаю, умію, можу) і психологічну (хочу впроваджувати інновації колеґ і напрацьовувати власні).

Досвід співпраці з кращими освітянами (а у творчі групи, певно ж, ішли кращі) засвідчив:

1) таких учителів не так уже й багато, як того хотілося б, тим паче що інколи доводиться працювати в умовах, коли пошук не лише не заохочується, а й почасті викликає в різних освітянських інстанціях скепсис, байдужість, а то й несприйняття;

2) ідея має розроблятися на рівні технології. Це за умови, якщо не обмежуватися декларацією необхідності розбудови шкільної літературної освіти на засадах особистісно зорієнтованого навчання, а прагнути зробити його реальністю.

Зрештою, тих, хто хотів випробувати новітню освітню парадигму, а також себе самого, виявилось не так уже й мало, і сьогодні особистісно зорієнтоване навчання увійшло в шкільну практику не лише як методика, а й технологія. І найбільша заслуга в цьому членів лабораторії особистісно зорієнтованого навчання української літератури Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. У цьому випадку, як-то кажуть, «зірки зійшлися», й ідея створення лабораторії ОЗОН була підтримана на рівні тодішнього керівництва обласного управління освіти і науки (начальник управління І.В. Ветров), Рівненського ОІППО (ректор канд. пед. н. М.А. Віднічук) і знайшла палкого прихильника і вмілого модератора в особі М.А. Піддубного (завідувача кабінету української мови, української і зарубіжної літератур РОІППО). Саме їм, а ще працівникам районних і міських управлінь освіти, методичних служб, шкільним адміністраціям навчальних закладів, що стали майданчиками для апробації технології ОЗОН, дякує А. Фасоля за реалізацію своєї мрії. Тепер він прагне, щоб особистісно зорієнтоване навчання літератури стало реальністю не лише в практиці членів лабораторії, а і в усьому регіоні та Україні; щоб учителі-словесники, оволодівши цією методикою, не лише самі реалізували її, а й передавали іншим.

ОЗОН у контексті шкільної літературної освіти спрямоване найперше на досягнення таких цілей:

- підвищення професійного рівня словесників і забезпечення їхньої готовності до самостійної інноваційної діяльності;

- забезпечення особистісного та читацького розвитку учнів.

А. Фасоля переконаний, що саме це має стати основним надбанням дослідно-експериментальної роботи (будь-якої творчої групи над будь-якою темою).

Про результати діяльності творчих груп, що впроваджують ОЗОН-технології, говорять їх учасники. Наведемо кілька саморефлексій, які довелося прочитати у вчительських анкетах під час роботи дослідницьких майданчиків на Всеукраїнському фестивалі педагогічних ідей «Мій особистісно зорієнтований урок»,

що проводяться традиційно в м. Новограді-Волинському Житомирської обл.

У відповідях на запитання: «Що Ви вважаєте найбільшим особистим досягненням у форматі роботи лабораторії?» найчастіше читаєш:

...переосмислення ролі вчителя й учня на уроці: обидва вони є його творцями, суб'єктами навчальної діяльності;

...кардинальну зміну стилю викладання української літератури;

...можливість постійно експериментувати;

...подолання невпевненості, набуття віри в себе, у власні сили;

...появу прагнення зрозуміти учня й сприяти йому в самореалізації;

...переосмислення методики проведення уроку української літератури;

...набуття вміння працювати в згуртованому колективі односторонців, упроваджувати методику ОЗОН, утверджувати й поширювати його ідеї.

Наголосимо, що це відгуки не новачків в освіті: у складі Рівненської лабораторії сьогодні працює 5 старших учителів, 18 вчителів-методистів, 1 заслужений учитель України й, що особливо значущо, один кандидат педагогічних наук, професійне й наукове зростання якого стимулювала участь в експерименті та наукове керівництво А. Фасолі.

Обмін ОЗОН-івців (з'явився в методиці й такий термін) набутим досвідом дає підстави говорити про позитивні зрушення в професійно-мотиваційній сфері учасників експериментальних лабораторій. Ось як оцінює вплив ОЗОН-технологій учитель Гошанської СЗШ Рівненської обл. С.В. Ревчук: «Особистісно зорієнтоване навчання для мене – це можливість стати для учня другом, порадиником, співрозмовником, організатором і помічником у навчанні. Ця система забезпечує умови для розвитку кожної дитини, вона сприяє формуванню життєвих компетентностей, підвищує успішність, дає можливість виразити себе... Робота в складі лабораторії дала мені впевненості, навчила чітко розподіляти час і здружила з людьми, небайдужими до своєї професії, творчими, цікавими й винахідливими. Як читач, я стала уважнішою до кожного слова, навчилась «бачити» ці слова, «смакувати» їх і звертати увагу учнів на них».

А ось думка вчителя Володимирецького районного колеґіуму І.В. Слотницької: «Долаючи крок за кроком непростий шлях від традиційного уроку до уроку особистісно зорієнтованого, зрозуміла, що ОЗОН – це чітка, логічно вибудована система, а особистість зі своїми відчуттями, почуттями, переконаннями, життєвими цінностями та ідеалами – вісь, навколо якої вона обертається».

А що ж учні? Ось кілька відповідей з анкет школярів, навчання яких здійснюється за ОЗОН-технологіями:

...я навчилась керувати своєю читацькою діяльністю, ставити цілі на уроці й досягати їх;

...мені подобається відкрити, щире обговорення на уроці прочитаних творів, коли вчителька не нав'язує своєї думки, не заставляє переказувати мудрі слова з «критики», а запитує нашу думку, навіть якщо вона неправильна чи розходиться з її особистістю;

...особливо важливо, що ми в класі навчились чути один одного, сперечатись, відстоювати власну позицію, але водночас поважати думку іншого;

...мої однокласники і я стали більш упевненими, толерантними, у багатьох зник страх неправильної відповіді.

Результати анкетування підтверджують: учні стають свідомими суб'єктами навчальної діяльності, і це ще одне вагоме досягнення дослідно-експериментального навчання.

Чимало набутків членів лабораторії з успіхом можуть бути застосовані (багато що вже реалізується) у практиці шкільної літературної освіти в інших регіонах України. Колективом розроблено календарне й поурочне планування уроків з української літератури для 5, 6, 7 і 8 кл.; видано курс лекцій для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів «Особистісно зорієнтоване навчання: сутність, основи, технології» (А.М. Фасоля, О.В. Гаврилюк), навчальні посібники «Організація читацької діяльності на особистісно зорієнтованому уроці літератури: З досвіду роботи науково-дослідної лабораторії особистісно зорієнтованого навчання української літератури Рівненського ОІППО» (Бібліотечка «Дивослова». – 2012. – № 9/10), «Формування суб'єктності учня-читача в умовах особистісно зорієнтованого навчання: Планування та моделювання уроків української літератури в 5 кл. I семестр; II семестр» (Рівне: Рівненські обереги, 2013), а також численні статті в методичних часописах, що були визнані редакційними колегами як кращі в різних номінаціях.

Члени лабораторії брали активну участь в обласних, регіональних, Всеукраїнських семінарах та конференціях; I, II і III Всеукраїнському фестивалі педагогічних ідей «Мій особистісно зорієнтований урок», де проводили майстер-класи, відкриті уроки, виступали з повідомленнями, ділились досвідом і секретами педагогічної майстерності.

У результаті творчого пошуку члени лабораторії одержали відповіді на такі актуальні питання: структура особистісно зорієнтованого уроку, зокрема вступних і заключних занять; типологія уроків літератури; робота із суб'єктним досвідом; формування суб'єктності учня-читача; діалогічне прочитання художнього твору; організація рефлексивно-оцінювальної діяльності та ін.

Найголовнішим результатом є, на нашу думку, з'ясування сутності й специфіки організації читацької діяльності на особистісно зорієнтованому уроці та методики формування суб'єктності учня-читача.

Суб'єктність учня-читача розглядається як інтегрована якість, здатність школяра до усвідомленої й осмисленої саморегуляції читацької діяльності, здійснення читацького саморозвитку. **Читацька діяльність**, організована на засадах особистісно зорієнтованого навчання, – це процес діалогічної взаємодії учня і вчителя з текстом, а також учнів з учителем і поміж собою з метою засвоєння змісту твору, розкриття авторської позиції, творення індивідуальних смислів як засобу читацького й особистісного саморозвитку.

Однією з основ особистісного становлення школяра є **читацький розвиток**, який, спираючись на акмеологічну концепцію читання (В. Бородіна), трактується А. Фасолею як процес кількісних і якісних змін у читацькій самосвідомості, діяльності та спілкуванні. У процесі читацької діяльності на особистісно зорієнтованому уроці літератури учень не лише оволодіває предметними знаннями та вміннями, розвиває читацькі якості, тут відбувається найголовніше – становлення суб'єктності учня-читача, що передбачає засвоєння

пов'язаних із читацькою діяльністю понять, розвиток рефлексивно-оцінювальних умінь як засобу формування образу «Я-читач (реальний, бажаний, ідеальний)», оволодіння діяльним циклом (вироблення вмінь визначати цілі й засоби та стратегії читацької діяльності, планувати, здійснювати, рефлексувати й оцінювати її та власний читацький розвиток).

Результат читацької діяльності – компетентний читач, здатний залежно від конкретних потреб і настанов самостійно обирати книгу та стратегію роботи з нею, сприймати, інтерпретувати й оцінювати текст, відчувати естетичну насолоду від читання.

Особистісно зорієнтований урок літератури має специфічні ознаки (зазначимо кілька основних):

предметний матеріал слугує засобом особистісного розвитку школяра;

учитель за «відправну точку» при плануванні навчальної взаємодії бере суб'єктний досвід учня й «повертається» до нього після опрацювання навчального (предметного) матеріалу, аби допомогти вихованцеві усвідомити особистісне значення вивченого;

первинним є створення учнем власного освітнього продукту (есе, запитання, діалог, асоціації з приводу певної пов'язаної з виучуваним матеріалом проблеми);

забезпечується становлення суб'єктності юного читача (не лише вироблення предметних умінь, а й оволодіння здатністю керувати читацькою діяльністю й осмислювати її, відстежувати свій шлях до читацької вершини – акме);

словесник позиціонується на уроці не лише як наставник, а насамперед як більш досвідчений читач, що бесідує з ним нею нею країни Літератури, і разом вони є рівноправними співрозмовниками про важливі для обох ціннісно-сміслові проблеми (Б. Степанішин);

процес навчання базується на діяльній основі та багатовекторному діалозі: учень – учитель, учень – автор, літературний герой, учень-читач із самим собою, учень – однокласники (Г. Токмань);

суб'єкт-суб'єктні відносини учасників навчального процесу забезпечують умови для творчого розвитку вчителя, становлення його як суб'єкта педагогічної діяльності.

Особистісно зорієнтований урок має свою **структуру**: *мотиваційний етап*, де відбувається емоційне налагодження співпраці, актуалізація суб'єктного досвіду й опорних знань учнів; *етап цілевизначення й планування* (учні оволодівають уміннями ставити цілі й планувати свою читацьку діяльність); *етап опрацювання навчального матеріалу* (предметна й загальнонавчальна діяльність, що перемешується після окремих етапів з рефлексивною), *рефлексивно-оцінювальний етап* (аналіз й оцінювання процесу, результату діяльності й пов'язаних із цим почуттів, співвіднесення досягнутого й запланованого, визначення особистісних смислів вивченого, оцінювання особистого читацького розвитку).

Тут, власне, маємо говорити про дидактичну структуру, що, як підкреслюють учні, «є постійною і в діяльності вчителя виступає у вигляді загального припису, загального алгоритму уроку» (І. Підкасистий), регулюючи діяльність педагога. Перелік методів, прийомів, видів учнівської діяльності зазначається в методичній підструктурі заняття, яка є рухливою й динамічною, що

забезпечує учителеві можливість творчого підходу до планування та проведення заняття. Рухливими є межі і між макроетапами (скажімо, словесник актуалізує суб'єктний досвід на прикладі нового навчального матеріалу; проведення рефлексії й оцінювання результатів навчальної діяльності може бути домашнім завданням та ін.).

Однак у підсумку така робота обов'язково має бути проведена, оскільки лише її системність і систематичність (тим більше в умовах часового цейтноту, у якому постійно знаходиться словесник) забезпечує досягнення позитивного результату.

А. Фасоля, узагальнюючи досвід упровадження особистісно зорієнтованого навчання, обстоює необхідність **розширення типології уроків літератури**, де, окрім звичних для вчителя типів, класифікованих за дидактичною метою (засвоєння нових знань і формування вмінь; застосування знань і вмінь; узагальнення й систематизації знань, закріплення вмінь; контролю знань, умінь і навичок), слід виокремити ще й такі різновиди: урок ціле- й смислевизначення щодо виучуваного матеріалу та урок оцінювання та корекції навчальної діяльності. До речі, пропонуємо скоригувати назви двох останніх типів, додавши частини «само-», що увиразнюватиме провідну роль самих учнів у цих процесах.

Дидактична мета уроків ціле- та смислевизначення щодо виучуваного матеріалу – орієнтаційно-мотиваційна. На основі ознайомлення зі змістом виучуваного матеріалу на тему/семестр/рік (подається блочно), цілями, що пропонує вчитель, учні визначають особисті пріоритети, смисли, рівень домагань щодо розвитку читацьких умінь, освоєння матеріалу тощо.

Дидактична мета уроків самооцінювання й самокорекції навчальної діяльності – рефлексивно-оцінювальна. Цей тип нагадує традиційні уроки контролю знань, умінь і навичок, однак мають суттєву різницю: відрефлексовуються й оцінюються не лише предметні, а й надпредметні, зокрема оргдіяльнісні вміння. Учитель упродовж вивчення теми (семестру, навчального року) відслідковує формування в учня здатності до самоорганізації, самонавчання, формує необхідні рефлексивні й оцінні вміння. Відтак необхідним є зіставлення суб'єктом навчальної діяльності запланованого й досягнутого, визначення причин неуспіху чи запоруки успіху, що стане «відправною точкою» самостійного (чи з допомогою вчителя) планування наступного етапу навчання.

Як бачимо, становлення особистісно зорієнтованого навчання літератури відбувається «на стику» наук (що, зрештою, відповідає тенденціям сьогодення): психології, педагогіки, психолінгвістики, акмеології, літературознавства, методики навчання літератури та

ін. З цих позицій А. Фасоля вважає необхідним розширення кола методів навчання літератури, до яких долучає адаптовано стосовно специфіки предмета методи стимулювання та мотивування читацької діяльності; методи організації та здійснення читацької діяльності; методи рефлексії й самоконтролю.

Згаданий Фестиваль педагогічних ідей «Мій особистісно зорієнтований урок», на якому мені пощастило бути членом організаційного комітету та учасником, – ще одна форма гуртування ентузіастів-однотумців. Затребуваність такої організаційної форми роботи підтверджує незмінно зростаюча кількість його учасників та географія їх представлення: I Фестиваль (2010) – понад 150 осіб з 12 областей України і м. Києва; на II Фестивалі (2011) загальна кількість присутніх із 16 областей України, м. Києва, гостей з Росії та Молдови склала понад 250 чоловік; у минулому 2013 р. у різноманітних заходах III Фестивалю було задіяно понад 300 учасників із 18 областей України, м. Києва та країн близького зарубіжжя.

І тут знову думається про чудодійну здатність ОЗОНу та А. Фасолі гуртувати навколо неординарні особистості. Стосовно Всеукраїнського фестивалю – це його незмінний модератор, начальник інформаційно-методичного центру управління освіти і науки Новоград-Волинської міської ради Павло Казимирович Ліневич. Активність життєвої позиції й чуття істинних, а не позірних інновацій – це про нього. У спілкуванні з ним та вчителями-новаторами Новограда-Волинського народилась ідея створення в цьому місті творчої групи словесників з проблем упровадження особистісно зорієнтованого навчання української літератури, яка плідно працює ось уже п'ять років.

Попереду нові плани, нові ідеї, пошуки відповіді на нові й нові запитання... Як особистісно зорієнтоване навчання співвідноситься із компетентнісним? Яким має бути інструментарій реалізації компетентнісного підходу: компетентнісно зорієнтовані завдання, задачі, тести? Як оцінювати особистісне зростання учня? Як побороти нехоть до читання сучасної юні, захопленої привабами інформатизованого світу, сформувати в неї стійкий інтерес до книжки? І чи не найважливіше: коли ж, нарешті, українська освіта, зокрема й літературна, стане особистісно зорієнтованою?

Побажаємо Анатолію Миколайовичу Фасолі подальшої реалізації своєї концепції. І далі продовжувати жити й дихати ОЗОН-ом. Нехай Всевишній дарує на Ваші добрі справи сили, здоров'я, енергію, вірних друзів, однотумців і послідовників! І посилає многая благія літа!

В статье представлены основные вехи научного становления ученого-методиста Анатолия Николаевича Фасоли, раскрыты теоретико-методические основы созданной им концепции личностно ориентированного обучения украинской литературе в средней школе.

Ключевые слова: история методики обучения украинской литературе, личностно ориентированное обучение, личностно ориентированный урок, субъектность ученика-читателя, Анатолий Фасоля.

The article outlines the key milestones of the formation of the scientist-practitioner Anatoliy Mykolayovych Fasola and reveals the theoretical and methodical bases of the concept of learner-centered education of Ukrainian literature at secondary school that is worked out by him.

Key words: history of teaching methodology of Ukrainian literature, learner-centered education, learner-centered lesson, the subjectivity of the learner-reader, Anatoliy Fasola.